

El Centre Delàs d'Estudis per la Pau és membre de l'ENAAAT (European Network Against Arms Trade), del WRI (War Resisters International) i col·laborador del SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute)

JULIOL 2013

**CENTRE DELÀS
D'ESTUDIS
PER LA PAU**

JUSTÍCIA I PAU

SUMARI

El Tractat Internacional sobre el Comerç d'Armes de Armas. 1

El Tractat sobre el Comerç d'Armes: anàlisi del seu contingut. 2
Eduardo Melero

La política militar en temps de crisi. 4
Tomàs Gisbert

Com defensar-se de les armes no letals? ... 7
José Luis Gordillo

Els 'drones' armats: una realitat en expansió ... 9
Anna Escoda

Són legals els atacs amb drones militars? 13
Carles Blanco

Notícies. 17

El Tractat Internacional sobre el Comerç d'Armes

En un mar de desgràcies, hem de considerar una bona notícia que més de cinquanta països ja hagin signat el Tractat Internacional de Comerç d'Armes. Perquè és positiu que un bon nombre d'estats, incloses algunes potències mundials, hagin signat un tractat que pretén evitar la venda d'algunes armes en algunes situacions determinades, especialment a aquells països on poden suposar una vulneració dels drets humans o amenaçar la pau.

Però la signatura d'aquest tractat no és en si mateixa una raó per alegrar-se i llançar les campanes al vol. Perquè, més enllà de les virtuts i defectes del seu articulat, si analitzem amb una mica de perspectiva històrica que ha passat a Europa i Espanya des que hi ha una suposadament "bona" legislació sobre comerç d'armes, veiem que tant Europa com Espanya

han mostrat una tendència creixent en les seves exportacions d'armes quant a valor, nombre i països destinataris. Alhora que han continuat venent armes, com abans d'existir la llei, a desenes de països on es violen els drets humans i on hi ha conflicte armat, tot i la prohibició explícita de la legislació existent.

Les regulacions sobre el comerç d'armes no han aconseguit fins a dia d'avui reduir el volum del negoci armamentístic, sinó més aviat al contrari. Potser això explica el suport de grans potències productores d'armament al tractat. El cas d'Espanya és un bon exemple, el recent informe sobre comerç d'armes espanyol referit a les exportacions del 2012 així ho demostra. Segons les estadístiques, el 2012 l'Estat espanyol va exportar material de defensa per valor de 1.953 milions d'euros, (pág. 2 ►)

(► pág. 1) cosa que el situa de nou entre els majors exportadors d'armament del món. A més, durant 2012 Espanya ha autoritzat exportacions d'armes per valor de 7.694 milions d'euros, que es realitzaran en els propers anys. De manera que és previsible que continuï la tendència alcista en el comerç d'armes espanyol, l'increment entre 2003 i 2012 ha estat d'un 410%. És evident, per tant, que el negoci de les armes a Espanya no s'està veient afectat ni per la crisi econòmica ni per les restriccions que imposen tractats i lleis.

Sobre la signatura del Tractat Internacional sobre el Comerç d'Armes, ens podem i hem de felicitar sobretot per la incidència de moltes entitats pacifistes que denuncien dia a dia

les perversions del negoci de les armes, que han treballat dur perquè aquest tractat hagi sortit endavant. Ara haurem d'aconseguir que s'apliqui com cal. Per exemple, la Unió Europea i Espanya, sota el pretext de preservar els drets humans de la població siriana, permetran l'exportació d'armaments als rebels que pretenen enderrocar el règim dictatorial de Baixar al-Assad. És un cas flagrant d'hipocresia signar tractats per preservar els drets humans de la població i després enviar armaments a aquells que els violen. De fet, si s'apliquessin escrupolosament tant la llei de la UE de comerç d'armes com, en el cas d'Espanya, la legislació estatal, no hi hauria possibilitat que els estats membres de la UE poguessin exportar armes a Síria.

El Tractat sobre el Comerç d'Armes: anàlisi del seu contingut

L'adopció d'un text del Tractat sobre el Comerç d'Armes és, sens dubte, una bona notícia, ja que fins ara no existeix cap norma que reguli el comerç d'armament a escala mundial. El Tractat entrarà en vigor una vegada el ratifiquin cinquanta estats (article 22).

En línies generals, la regulació del Tractat no és molt ambiciosa, cosa que es posa de manifest en analitzar el tipus d'armament inclòs en el tractat i els criteris que s'estableixen per autoritzar les exportacions d'armes.

A més, cal tenir en compte que la regulació del comerç d'armes legitima en certa mesura aquesta activitat. El preàmbul del Tractat reconeix «el comerç legítim de material, equip i tecnologia per a finalitats pacífiques», així com el respecte als «interessos legítims dels estats [...] de fabricar, exportar, importar i transferir armes convencionals».

Es parteix d'un concepte ampli de transferència, que inclou l'exportació, la importació, el trànsit, el transbord i el correatge (article 2.2). El correatge es refereix a les activitats d'intermediació que faciliten una venda d'armament entre uns altres dos països. Queda fora del Tractat l'assistència tècnica, en la qual s'inclou la reparació, el manteniment o

el desenvolupament; activitats que sí que es recullen en la normativa de la Unió Europea.

El Tractat només s'aplica a vuit categories d'armament, que s'estableixen en l'article 2.1. Es tracta de: 1) carros de combat; 2) vehicles blindats de combat; 3) sistemes d'artilleria de gran calibre; 4) aeronaus de combat; 5) helicòpters d'atac; 6) bucs de guerra; 7) míssils i llançamíssils, i 8) armes petites i armes lleugeres. Als quals cal afegir les municions utilitzades per a aquests tipus d'armes (article 3) i les peces i components (article 4). No s'inclouen, per exemple, els agents químics o biològics, els equips electrònics o el software d'aplicació militar.

Tampoc es recull un llistat que estableixi els tipus concrets d'armes que s'inclouen dins de cadascuna de les categories. Cada estat que ratifiqui el Tractat establirà el seu propi llistat, tenint en compte que, com a mínim, ha d'incloure les descripcions utilitzades en el Registre d'Armes Convencionals de les Nacions Unides (article 5, apartats 2 i 3). Els estats tenen reconegut així un cert marge per determinar quins determinats tipus d'armes sotmeten al Tractat.

Es prohibeix la transferència d'armaments si suposa una vulneració de les mesures adoptades

pel Consell de Seguretat, especialment els embargaments d'armes; si es vulneren acords internacionals sobre transferència internacional o tràfic il·lícit d'armes convencionals, o si les armes podrien utilitzar-se per realitzar genocidi, crims de lesa humanitat, infraccions greus dels Convenis de Ginebra de 1949 sobre protecció de les víctimes dels conflictes armats, o altres crims de guerra (article 6).

En referència als criteris que han de tenir-se en compte, en virtut de l'article 7, els estats han d'avaluar si les armes poden contribuir a la pau i la seguretat o menyscar-les. També si poden utilitzar-se per executar o facilitar una violació greu del dret internacional humanitari,

El Tractat no defineix ni desenvolupa el contingut dels criteris. D'aquesta manera es reconeix als estats un amplíssim marge d'interpretació a l'hora d'autoritzar les exportacions d'armament.

Un dels objectius del Tractat és fomentar la transparència i la confiança entre estats. Per a això, s'estableix que els estats estan obligats a presentar anualment un informe tant de les seves exportacions com de les seves importacions (article 13.3). Aquest és un aspecte molt positiu, que fomenta la confiança entre estats, ja que d'aquesta forma obtenen informació sobre l'armament que estan comprant altres països. En virtut d'aquesta obligació, Espanya haurà d'elaborar un informe sobre les seves

Control Arms

una violació greu del dret internacional dels drets humans, o un delicta en virtut de les convencions sobre terrorisme o sobre delinqüència organitzada internacional. A més s'ha de valorar si les armes poden utilitzar-se en actes greus de violència per motius de gènere o actes greus de violència contra les dones i els nens. En tots aquests casos, no s'autoritzarà la transferència si l'estat exportador considera que hi ha un «risc manifest» (article 7.3). Un altre dels elements que han de valorar els estats és el risc de desviament a altres països de l'armament exportat, i han d'adoptar mesures per evitar-ho (article 11). Crida l'atenció que no s'obligui a valorar l'existència de tensions o conflictes armats al país de destinació, i que tampoc es tingui en compte el seu nivell de desenvolupament.

importacions, cosa que no li imposa ni la legislació espanyola ni la Posició Comuna 2008/944/PESC de la Unió Europea.

Un dels aspectes més negatius del Tractat és que pot atorgar cobertura legal a les anomenades exportacions «amb finalitats humanitàries». Si es considera que l'exportació d'armament contribueix a la pau i a la seguretat, podria entendre's que l'autorització de l'exportació està emparada en virtut de l'article 7.1.a). En la pràctica, les exportacions amb finalitats humanitàries s'han utilitzat com una forma més d'ingerència militar en conflictes armats. Per exemple, durant la guerra de Líbia de 2011, el Govern francès va subministrar armament als rebels libis, justificant-ho amb arguments humanitaris.

Finalment, el Tractat no determina si els estats poden tenir en compte els seus interessos polítics i econòmics quan autoritzin les exportacions d'armament (cosa que sí que permeten la Llei espanyola 53/2007 i la Posició Comuna 2008/944/PESC de la Unió Europea). El preàmbul sí que reconeix expressament «els interessos legítims d'ordre polític, econòmic, comercial i de seguretat dels estats amb relació al comerç internacional d'armes convencionals». Però l'articulat del Tractat no fa referència a aquests interessos. Això no té per què impedir la seva presa en consideració, ja que el Tractat reconeix als estats un ampli marge d'interpretació a l'hora d'aplicar els criteris, i no

s'ha prohibit expressament tenir en compte els interessos polítics i econòmics.

En definitiva, el Tractat sobre el Comerç d'Armes ha de veure's com un primer pas en la regulació mundial del comerç d'armament. Ara com ara el més important és que sigui ratificat per cinquanta estats perquè pugui entrar en vigor. A partir de llavors caldrà valorar quins països l'han aprovat i de quina manera l'apliquen, tenint en compte l'ampli marge de discrecionalitat que reconeix als estats, tant al seu desenvolupament com pel que fa a la seva aplicació.

Eduardo Melero

La política militar en temps de crisi

Amb certa discreció, el govern de Mariano Rajoy va definint el seu planejament de la política militar per a aquesta legislatura. El juliol passat aprovava la directiva de Defensa Nacional (DDN 2012)¹ i, el desembre, la Directiva de Política de Defensa (DPD 2012).²

El que ha sorprès més ha estat, justament, la poca cura en presentar-la. Tant la Moncloa com el mateix Ministeri de Defensa han publicat un document mal escanejat, que sembla més un esborrany o el treball d'un alumne poc aplicat que no les línies que han de regir la política militar espanyola en aquesta legislatura. Els governs del PSOE es van preocupar d'emparar les seves dues Directives de Defensa amb una aparença de profunda reflexió, i fins i tot es va donar un pas més, en l'estela del que han anat fent els principals aliats atlantistes, amb l'elaboració d'una primera Estratègia de Seguretat Nacional (ESS 2011),³ però sense que això impliqués cap canvi significatiu en la manera d'abordar la seguretat. Però el Partit Popular mai ha tingut la necessitat de guanyar-se l'estament militar o la confiança dels aliats tradicionals, com sí que ha hagut de fer el

PSOE. Però no ens equivoquem: malgrat l'aire destraler i despreocupat d'aquesta DDN 2012, no s'aparta del consens que els dos partits de govern han portat en la política militar des de la transició. Hi ha una línia de continuïtat en la militarització de la seguretat i els grans objectius de la política militar que es concreten en: un esforç continuat de rearmament i modernització de les forces armades en desenvolupar la indústria militar i l'exportació d'armament; en fer de l'exèrcit un instrument de l'acció exterior; en participar sense cap qüestionament de les principals aliances militars occidentals, i en fomentar l'anomenada cultura de defensa, per combatre la desafecció de la societat espanyola vers les forces armades.

La DDN 2012 ve marcada per la forta crisi econòmica i el context de retallades pressupostàries imposades per la troica europea i la seva política d'austericidi. I això es tradueix en dues prioritats principals que articulen tota la directiva: el manteniment de les capacitats de les Forces Armades i l'impuls de la indústria militar espanyola, amb un suport explícit a l'exportació d'armament.

El principal objectiu de la DDN 2012 és, per tant, el manteniment de les capacitats de les forces armades, operant també en els aspectes organitzatius que puguin optimitzar-les. Així, s'anuncien nous plans de transformació per millorar l'eficiència dels exèrcits i l'aprofitament dels recursos. Aquesta línia ja s'ha vist reflectida

1. <http://www.defensa.gob.es/Galerias/politica/seguridad-defensa/ficheros/DGL-DirectivaDefensaNacional-2012.pdf>

2. "Nueva Directiva de Política de Defensa." *Revista Española de Defensa* 2012: 16-17.

3. <http://www.defensa.gob.es/Galerias/politica/seguridad-defensa/ficheros/DGL-2011-EstrategiaEspanolaSeguridad.pdf>

en els pressupostos militars 2013 que tenen una caiguda formal respecte al 2012 de tan sols un 3,15%, i això sense saber la liquidació final del pressupost que el 2012 ja va ser d'un escandalós 28,65%, més gran que l'inicialment pressupostat.

La justificació de mantenir unes forces armades fortes i una despesa militar elevada, que malgrat la crisi -i a diferència de la despesa social- s'ha mantingut en nivells alts, ve de la mà d'un discurs nacionalista que argumenta que la principal aportació espanyola a la seguretat mundial és assegurar la pròpia seguretat amb fortalesa i decisió, tot posant l'èmfasi en el que anomena *amenaces no compartides*. Amenaces que cal entendre com les que provenen del nord d'Àfrica, en especial de Ceuta i Melilla, i que no estan cobertes per l'ajuda mútua militar de l'article 5 de l'OTAN. Per poder fer front a aquestes amenaces, la nova directiva condueix a la conclusió de la necessitat d'esmerçar esforços per tal d'assegurar un nivell nacional de dissuasió creïble i suficient, és a dir, garantir la despesa militar, sense oblidar, com recullen les directius finals, desenvolupar accions per tal que *el paraigües defensiu de UE i OTAN acullin totes les nostres necessitats de seguretat*.

Però això no és obstacle perquè el Govern aprofiti la DDN per retre acatament al lideratge

dels EUA en la guerra contra el terror, que ara apareix sota l'eufemisme de *la lluita contra els riscos i amenaces globals, i particularment d'aquells que sorgeixen d'organitzacions no estatals*. Això sí, sense qüestionar l'absoluta il·legalitat internacional de les accions nord-americanes en la guerra contra el terror. No està de més recordar els constants atacs amb *drons* –avions no tripulats- i l'extensió de la seva càrrega de mort a homes, dones i nens aliens; la seva política constant d'assassinats selectius, les execucions sumàries sense intervenció judicial que porten a debats esperpèntics, com discutir si és lícit assassinar extrajudicialment un ciutadà nord-americà, però que en absolut discuteixen la legalitat d'assassinar qualsevol persona estrangera que decideixi el comitè de la mort que setmanalment encapçala el president Obama, la continuïtat de la vergonya de la presó de Guantánamo, o les guerres d'Iraq i Afganistan.

No és casual, doncs, que d'aquesta directiva hagin desaparegut les declaracions, encara que només fossin declaracions, que l'anterior DDN 2008⁴ feia, que les intervencions militars s'havien de desenvolupar en l'absolut respecte

4. <http://www.defensa.gob.es/Galerias/politica/seguridad-defensa/ficheros/DGL-DDN-1-2008.pdf>

que ja comencen a reclamar molts països, com la legalització de les drogues il·lícites, per poder acabar amb la criminalitat que es desenvolupa amb les prohibicions.

Destaquen com a novetats la referència, sense embuts, a les empreses transnacionals espanyoles que es veuen convertides així en subjectes de seguretat en peu d'igualtat amb la ciutadania, i a la seguretat de les

als drets humans i a la legalitat internacional, en particular de Nacions Unides.

Com tots els documents d'estratègia de seguretat espanyols des del final de la guerra freda, la DDN 2012 reconeix la no existència d'amenaques convencionals a la seguretat de l'Estat espanyol. Parla d'amenaques no convencionals com el terrorisme, el crim organitzat o el narcotràfic, riscos tots ells derivats de la globalització, però no planteja cap estratègia creïble per fer-los front que surti del que és convencional o militar. Així, no parla de control sobre els fluxos financers o els paradisos fiscals.

Es preocupa pels riscos que es projecten cap a Espanya des d'Àfrica, i en particular per l'anomenada pirateria de les costes somalis i la més recent al Golf de Guinea. Però no al·ludeix per res a les repercussions que tindrà sobre això el desmantellament de les polítiques de cooperació, o el menyspreu més complet que es té dels interessos de la població somali en favor dels de la indústria pesquera espanyola a les seves costes.

Pel que fa a Iberoamèrica, situa les amenaces del narcotràfic i del terrorisme. Però aquests riscos no tenen res a veure amb polítiques militars, està parlant de riscos que cal afrontar amb polítiques preventives de cooperació, de mesures policials quan calgui o de mesures

matèries primeres que garanteixen la nostra forma de vida, i que ningú es confongui, no s'està parlant de seguretat de les matèries primeres en territori espanyol enfront a tercers.

La DDN 2012 posa com a tasca d'aquesta legislatura reformular la política de defensa desenvolupada pel govern de Zapatero, i anuncia una revisió de l'Estratègia Espanyola de Seguretat de 2011⁵ i una nova Revisió Estratègica de la Defensa (l'anterior és dels temps d'Aznar). La nova Directiva concreta també canvis legislatius que s'abordaran amb un projecte de llei que recollirà les bases de l'organització militar i el desenvolupament de les lleis de Carrera Militar i de Drets i Deures dels Membres de les Forces Armades. I seguint amb aquest impuls legislatiu, el Govern ja ha presentat un projecte de llei de Règim Disciplinari Militar, després d'imposar una sanció d'un mes i un dia de privació de llibertat a Jorge Bravo, líder de l'AUME (Associació Unificada de Militars Espanyols).⁶

5. El 31/05/2013 el Govern va aprovar la *Estrategia de Seguridad Nacional. Un proyecto compartido*, disponible a http://www.lamoncloa.gob.es/NR/rdonlyres/5A600DAD-CFEF-45C1-84F0-DF5B06684E26/0/EstrategiaSeguridad_3105.pdf

6. Per declarar que abans que retallar el sou dels militars s'hauria d'estalviar en «despeses supèrflues de les Forces Armades, com festes, celebració d'aniversaris, jures de bandera amb població civil, ús racionals de vehicles oficials, vins [o] lliurament de premis». "Defensa niega a un juez civil el expediente disciplinario abierto al líder de AUME." *El País*, 7/04/2013.

No podia faltar com a objectiu de la política militar l'extensió del militarisme a tota la ciutadania l'anomenada promoció de la consciència de defensa, la cultura de defensa, i més en un context de progressiu qüestionament de la despesa militar, en fort contrast amb les polítiques d'austericidi i de brutal retallada de la despesa social.

El suport a la indústria militar és l'altra gran preocupació d'aquesta directiva. No és casual que l'actual ministre del ram, Pedro Morenés, provingui de la indústria armamentística privada. Però mentre es deixa caure el teixit productiu del país, es dóna suport incondicional a la indústria d'armaments per evitar que les retallades pressupostàries puguin amenaçar la seva continuïtat. A la Directiva de Política de Defensa del desembre passat es posa en favor d'aquesta política la generació que pot fer d'ocupació, quan és sabut que la mateixa inversió en indústria civil generaria molts més llocs de treball. El govern Rajoy ha donat un pas endavant més i ara, per afavorir les vendes d'armament a l'exterior, el mateix Estat es posa com a garantia.

Com sempre que es parla de política de defensa, les grans paraules que l'abriguen són paraules buides que només tenen com a missió adornar-la. La DDN 2012 diu que l'objectiu és defensar els valors de la Constitució, però aquí la mirada torna a ser esbiaixada, es veu que el dret a l'habitatge o el dret al treball, amb milers i milers de desnonats que han perdut el seu habitatge o els sis milions d'aturats, no són valors constitucionals, i sí que ho són la defensa, els interessos de les transnacionals espanyoles arreu del món o garantir el flux de matèries primeres i de recursos energètics. Però la ironia de la Directiva de Defensa Nacional és que pretén plantejar els riscos i les amenaces que poden generar inseguretat, però alhora deixa de banda el que realment està, no ja amenaçant, sinó atacant directament i profundament els mitjans de vida, treball, habitatge i salut de la ciutadania de l'Estat espanyol.

Tomàs Gisbert

Com defensar-se de les armes no letals?

En els temps de la guerra freda, quan es va arribar a la situació de "destrucció mútua assegurada", els militars nord-americans van començar a queixar-se que l'equilibri del terror els condemnava a la impotència. O bé renunciaven a la guerra, amb la qual cosa havien de plantejar-se fins i tot la seva mateixa raó d'existir, o bé s'arriscaven a provocar una catàstrofe de la qual ningú obtindria cap avantatge. Per sortir d'aquest carreró sense sortida van proposar el que van anomenar "guerres de baixa intensitat", que suposadament estaven concebudes per no traspasar mai el llindar nuclear.

Les anomenades armes no letals o inhabilitants s'han desenvolupat a partir d'una motivació de fons similar. Tant els militars com els policies, des de fa ja dècades, han expressat la seva insatisfacció per no poder controlar totes les fases de l'escalada de la violència que provoquen les seves accions. Els primers, els militars, perquè consideraven que en una batalla

és molt més eficaç provocar ferits que morts en el bàndol contrari. Els morts s'enterren o s'abandonen, però els ferits han de ser atesos i això obliga l'altre bàndol a emprar homes i recursos que no es poden utilitzar en el camp de batalla. A més, l'espectacle dels companys ferits desmoralitza l'enemic. Els policies, per la seva banda, estimaven que per poder dissoldre les multituds amb eficàcia però sense provocar grans escàndols polítics havien de poder disposar d'un ampli ventall de mitjans que els permetés una resposta repressiva gradual i flexible.

Des dels anys seixanta del segle passat, s'ha experimentat amb armes especialment dissenyades per incapacitar o repel·lir persones amb una baixa probabilitat de provocar la mort o danys permanents (o, almenys, així és com les han presentat)

Tots coneixem els canons d'aigua, els gasos lacrimògens i les tristament cèlebres pilotes de

Ezer Karatag

goma. A aquests mitjans "clàssics" s'han afegit en les dues últimes dècades tota una panòpia de nous instruments. Els mitjans més innovadors han procedit d'Israel, EUA i Rússia. Per citar-ne només alguns:¹

- Fusells làser i altres armes òptiques que disparsen un raig de llum capaç de provocar ceguesa transitòria o definitiva.
- Canons de so que atordeixen perquè generen vertigen, espasmes, confusió mental i nàusees.
- Canons de microones que provoquen cremades i dolor.
- Fusells electromagnètics que causen atacs semblants als causats per l'epilèpsia.
- Pistoles d'energia termal que eleven la temperatura corporal.
- Llançadors d'escuma que immobilitzen les persones enganxant-les al terra.
- Pistoles elèctriques que provoquen dolor i caigudes en generar incapacitat de coordinació muscular.
- Gasos paralitzants o irritants.
- Armes psicotròniques que poden provocar trastorns mentals transitoris (com sentir veus al cervell).

1. En el documental següent es pot veure com funcionen algunes d'elles: <http://www.youtube.com/watch?v=TIEXzioLRM8>. Per a una visió panoràmica i actualitzada del tipus d'armes que estan en fase d'experimentació o perfeccionament, es pot consultar el document del Pentàgon: <http://info.publicintelligence.net/DoD-NLW.pdf>

- Armes de presa que llancen xarxes a les persones que es vol immobilitzar; les xarxes poden estar electrificades per provocar immobilització per descàrregues elèctriques.

Aquestes armes han estat utilitzades en escenaris bèl·lics, com l'Iraq, l'Afganistan o els territoris palestins (un dels "laboratoris" més utilitzats per assajar aquest tipus d'armes) i també per dissoldre manifestacions o reduir els detinguts per la policia. Algunes d'elles (les més manejables i portàtils) ja es poden adquirir en botigues *on-line*.²

Els problemes jurídics i polítics que plantegen aquest tipus d'armes són diversos. En primer lloc, algunes d'elles s'han revelat força més letals que el que la seva presentació propagandística suggereix. En un informe d'Amnistia internacional³ es relacionen 269 morts per l'ús de les pistoles elèctriques. Rebre una descàrrega elèctrica quan es pateix una malaltia coronària o es porta un marcapassos pot conduir a la mort. També l'ús de gasos paralitzants o irritants pot comportar danys letals per a persones amb problemes respiratoris. Una cosa semblant es pot dir de la ceguesa, el trencament dels timpanes, la sensació de vertigen, les nàusees o

2. <http://www.encargos-autodefensas.com/DEFENSAS-ELCTRICAS.html>

3. <http://www.es.amnesty.org/noticias/noticias/articulo/amnistia-internacional-denuncia-el-descontrol-en-el-uso-de-armas-tipo-taser-por-parte-de-fuerzas-de>

les cremades. Tots aquests efectes poden ser la causa directa de caigudes, cops o agreujament de malalties que poden provocar lesions de per vida o directament la mort.

En segon lloc, les anomenades armes no letals són instruments molt adequats per infligir tortures i maltractaments, al carrer i a les comissaries.

En tercer lloc, el seu suposat caràcter no letal és una invitació a normalitzar el seu ús fins i tot contra manifestants decididament no violents, atès que els seus efectes són suposadament poc nocius.⁴ Resulta inquietant, en aquest sentit, que en alguna presentació a la premsa que s'ha fet als EUA d'aquest tipus d'armes els manifestants de pacotilla contra els que es fa la demostració representin manifestants pacífics i antibel·licistes.⁵ De fet, als EUA ja s'han utilitzat algunes d'aquestes armes contra activistes d'"Occupy Wall Street", un moviment clarament pacífic, o contra les persones no violentes que protestaven contra la reunió del G-20 a Pittsburgh, el setembre de 2009.⁶

4. Com va passar a la Universitat de Florida al 2007, quan un estudiant va plantejar preguntes incòmodes al llavors senador John Kerry i únicament per això va ser arrestat in situ per la policia. En exercir una resistència mínima a la seva detenció, la policia li va aplicar una descàrrega elèctrica amb una pistola Taser. Vegeu l'incident a: <http://www.youtube.com/watch?v=SaiWC510C5s&list=PL6B8D08A306BF1CE5>

5. <http://www.youtube.com/watch?v=dmyuYlrSjxl>

6. <http://www.youtube.com/watch?v=abU04q00AkM>

Hi ha textos legals que poden ser invocats davant d'aquest tipus d'armes, les quals, per molt no letals que es presentin, continuen sent el que el seu mateix nom indica, és a dir, armes. Des de la Convenció contra la tortura i els tractes inhumans i degradants fins als convenis internacionals contra les armes químiques i bacteriològiques, passant per les convencions de Ginebra i els protocols afegits de 1977, hi ha arguments legals per prohibir o almenys limitar el seu ús. Les armes inhabilitants, per molt no letals que siguin o semblin, estan subjectes a les mateixes restriccions legals que les armes letals. No poden, per exemple, ser utilitzades de forma indiscriminada i el seu ús ha de respectar els principis de necessitat, humanitat i proporcionalitat. Finalment, si aquests instruments legals no són suficients, sempre és possible promoure l'aprovació de noves normes jurídiques que limitin o prohibeixin la seva utilització.

La defensa de la llibertat de manifestació pot tornar a ser important en els propers temps. I la millor manera de defensar-la és practicant-la. Al cap i a la fi, tots els drets i llibertats reconeguts en les declaracions legals són el resultat de llargues lluites que sempre van començar amb la seva pràctica.

José Luis Gordillo

Els 'drones' armats: una realitat en expansió

Un vehicle aeri no tripulat és conegut per les seves sigles en anglès UAV (Unmanned Aerial Vehicle) o UAS (Unmanned Aircraft System), i en català, per les seves sigles, com VANT (Vehicle Aeri No Tripulat) o comunament anomenat *drone*. Es tracta d'una aeronau que no té pilot a bord i, d'acord amb el Departament de Defensa dels EUA, és una *aeronau que no porta un operador humà i és capaç de volar sota comandament a distància o programació autònoma*.¹

1. Department of Defense, 331 Joint Publication 1-02, *Dictionary of Military and Associated Terms* (2010) (amended July 15, 2012).

Hi ha dos tipus de *drones* letals utilitzats sobretot pels EUA: el Predator MQ-1B i el MQ-9 Reaper. El Predator MQ-1B va volar per primera vegada el 1994, i va ser dissenyat per proporcionar informació d'intel·ligència, vigilància i reconeixement combinat amb la capacitat de matar.² Equipat amb míssils AGM-114 Hellfire, el Predator MQ-1B va ser el primer *drone* armat del món. Potser la seva millor qualitat és que pot estar vint-i-quatre hores enlairat, volant a altures de fins a vuit quilòmetres. El MQ-9 Reaper és

2. *MQ-1B Predator Factsheet*, United States Air Force, <http://www.af.mil/information/factsheets/factsheet.asp?fsID=122> (darrera visita 4 de juny, 2013).

més gran i més poderós que el Predator MQ-1 i està dissenyat per processar objectius amb persistència i precisió.³

Actualment, els *drones* poden estar equipats amb potents càmeres, dispositius d'imatges tèrmiques, lectors de matrícules, i radars làser (LADAR). En un futur proper, es podrien equipar amb sistemes de reconeixement facial i "soft biometric recognition", que puguin identificar i rastrejar els individus sobre una base d'atributs tals com l'altura, l'edat, el gènere i el color de la pell.⁴

D'aquesta manera, el propòsit d'aquest estudi és proporcionar informació sobre l'ús militar de *drones* armats, la importància en la indústria d'armament i al mercat internacional i espanyol, la qual cosa implica una anàlisi de diverses àrees com el seu desenvolupament, adquisició i ús. Així, aquest document proporciona una breu introducció històrica i una anàlisi de la situació actual tant d'estratègia política en defensa com de la situació de la indústria involucrada i les seves implicacions, tenint en compte que els EUA és actualment el principal usuari i Israel el principal exportador.

Encara que els *drones* s'hagin convertit recentment en objecte de debat públic no són nous, i els seus orígens pot ser que es remuntin almenys a la Primera Guerra Mundial,⁵ encara que es van desenvolupar durant la segona meitat del segle XX i s'han utilitzat principalment amb finalitats militars per a la vigilància. D'aquesta manera, els *drones* de vigilància van ser utilitzats per les forces de l'OTAN en els Balcans i en els conflictes dels EUA en la Guerra del Golf el 1990. Israel va utilitzar *drones* de reconeixement en el Líban el 1982, i una altra vegada el 1996 per guiar caça-bombarders pilotats cap als seus objectius. No obstant això, va ser durant la campanya de l'OTAN el 1999 a Kosovo que, segons Wing Commander Andrew Brookes de l'Institut Internacional d'Estudis Estratègics, "van començar a pensar en

la utilitat d'acoblar un míssil en el UAV, la qual cosa va portar a la creació del *drone* Predator, armat amb míssils Hellfire". Així, els primers *drones* armats van volar a l'Afganistan a principi d'octubre del 2001.⁶

La primera vegada que es va llançar un míssil des d'un *drone* armat en un atac a l'Afganistan va ser menys d'un mes després de l'11-S. El 2002 els EUA van utilitzar *drones* per disparar un míssil contra Al-Qaeda i sospitosos a lemen, i cap a objectius a l'Iraq abans de l'inici de la Segona Guerra del Golf. Després dels atacs de l'11-S, el govern de Bush va començar una campanya d'"assassinats selectius" contra presumptes membres de l'organització paramilitar jihadista i altres grups armats.⁷ La CIA, presumptament, va dur a terme el seu primer assassinat selectiu amb un *drone* al febrer del 2002 a l'Afganistan, on van matar tres homes prop d'una base d'exmujahidins anomenada Zhawar Kili. Alguns informes suggereixen que la CIA pensava que un dels tres homes podria tenir la mateixa alçada que Bin Laden, però quan es va preguntar sobre els resultats de l'atac, les autoritats van confirmar que no era Bin Laden i sembla que no sabien a qui havien matat, ja que un portaveu del Pentàgon va dir: "estem convençuts que era l'objectiu apropiat", però va afegir que "no sabem exactament de qui es tractava". Un altre portaveu va agregar més tard que no hi havia "indícis inicials que fossin locals innocents". Finalment els informes van suggerir que els tres individus eren civils recollint ferralla.⁸ El 3 de novembre del 2002, els EUA van realitzar un programa d'assassinats selectius a lemen, operant amb un *drone* des d'una base en Djibouti, matant sis homes que viatjaven en un vehicle en un àrea poc poblada de lemen. Un dels homes era Qaed Sinan Harithi, i creien que havia estat un dels planificadors de l'atemptat contra l'USS Cole l'any 2000.⁹ Aquest atac va ser el precedent del que més tard es convertiria

3. MQ-9 Reaper Factsheet, United States Air Force, <http://www.af.mil/information/factsheets/factsheet.asp?id=6405> (darrera visita 4 de juny, 2013).
4. Richard M. Thompson, *Drones in Domestic Surveillance Operations: Fourth Amendment Implications and Legislative Responses*, Congressional Research Service, Abril 2013.
5. «Time Line of UAVs», PBS, <http://www.pbs.org/wgbh/nova/spiesfly/uavs.html> (darrera visita 21 de maig, 2013).

6. Eric Schmitt, «Threats and Responses: The Battlefield: US Would Use Drones to Attack Targets», *N.Y. Times* (6 de novembre de 2002).
7. «Q&A: US Targeted Killings and International Law», Human Rights Watch (19 de desembre de 2011).
8. *CIA observers thought they'd seen bin Laden: a tall man with long robes near Tarnek Farm, bin Laden's erstwhile home near Kandahar. This sighting by an unarmed drone was what led to the first arguments among the White House and CIA about arming drones with missiles.*
9. Doyle McManus, «A US License to Kill», *L.A. Times* (11 de gener de 2003).

en un programa a gran escala d'assassinats selectius duts a terme per *drones* a Pakistan.

Quan el president Bush va deixar el càrrec el gener de 2009, els EUA havien dut a terme almenys 45 atacs amb *drones* segons la *New America Foundation*, o 52 d'acord amb *The Bureau of Investigative Journalism* (TBIJ), dins del Pakistan.¹⁰ Des de llavors, Obama ha multiplicat per cinc els atacs: 292 en poc més de quatre anys. Aquesta escalada dels EUA en l'ús de *drones* per realitzar assassinats selectius ha portat a una escalada de tensions amb el Pakistan, i també dubtes sobre l'eficàcia i la precisió d'aquests atacs.

D'altra banda, la indústria dels *drones* es troba encara en la seva primera fase. No obstant això, s'ha fet evident la iniciativa de molts estats per adquirir-los o desenvolupar la seva pròpia versió, sovint amb l'ajuda d'un dels dos principals productors: Israel i EUA. A més, en els últims 10 anys, la seva producció i ús s'ha incrementat de manera exponencial: al voltant de 40 països ara els estan desenvolupant o utilitzant i, des dels atacs del 11-S, els EUA ha augmentat el seu arsenal de Predator de 167

unitats el 2002 a més de 7.000 en l'actualitat.¹¹ D'aquesta manera, els EUA dominen el mercat de *drones*, ja que els integra en tots els seus serveis armats, mentre que Israel és alhora un important exportador d'aquests sistemes aeris no tripulats i un mercat clau. A més, existeix una demanda important de països europeus, en particular del Regne Unit, França i Alemanya, i hi ha plans integrals per a la compra de *drones* per part d'una sèrie de països del Pacífic, com Xina, Índia, Japó i Corea del Sud. Així mateix, Visiongain (proveïdor d'informació independent per a les indústries de metalls, telecomunicacions, farmacèutiques, de defensa, i energia) estima que el mercat de *drones* acumularà un total de gairebé 71 mil milions de dòlars entre 2010 i 2020, i que Israel és el principal exportador mundial de *drones*, amb més de 1.000 vendes i uns ingressos anuals de al voltant de 350 milions de dòlars.¹²

A més, el negoci dels *drones* està en alça i podria arribar a tenir un volum de mercat proper als 89.000 milions de dòlars, 28.500 dels quals corresponen a R+D+i. No obstant això, encara

10. Peter Bergen i Katherine Tiedemann, «The Year of the Drone: An Analysis of US Drone Strikes in Pakistan, 2004-2010», *New America Foundation*, 1 (2010).

11. Dave Webb, Loring Wirbel i Bill Sulzman (2010) «From Space, No One Can Watch You Die», *Peace Review: A Journal of Social Justice*. Gener 2010, Vol. 22, N. 1, p31-39.

12. Chris Cole, «Convenient killing: Armed Drones and the 'Playstation' Mentality», 2010.

Tabla 1. Principals drons i producció

Drone	Empresa	Armat	Exportat a
Desert Hawk	Lockheed Martin (EUA)	No	Regne Unit
Harpy	Israel Aerospace Industries	Sí	Xina, Corea del sud, Índia, Xile, Turquia
Harop	Israel Aerospace Industries	Sí	Turquia, Índia, Alemanya
Hermes 450	Elbit Systems Ltd. (Israel)	Sí	Geòrgia, Mèxic, Singapur, EUA, Regne Unit
Heron	Israel Aerospace Industries	No	França, Turquia, Brasil, Índia
Niti	Armstechno (Bulgària)	No	Indonèsia, Turquia
Predator	General Atomics (EUA)	Sí	Regne Unit, Itàlia, Turquia
Ranger	RUAG Aerospace (Suïssa)	No	Finlàndia
Reaper	General Atomics (EUA)	Sí	Regne Unit, Itàlia, Turquia
Searcher	Israel Aerospace Industries	No	Tailàndia, Turquia, Singapur, República de Corea, Índia
Yarara	Nostromo Defensa (Argentina)	No	EUA

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de Chris Cole, «Armed Drones and the 'Playstation' Mentality», 2010.

que aquestes dades es refereixen al mercat global de *drones*, incloent el negoci militar i el civil, tan sols a l'OTAN ja hi ha més de 60 tipus de drons, 2.200 estacions de control terrestre i 6.700 UAS. A escala mundial ja hi ha més pilots d'UAS que d'avions comercials i, en el cas espanyol, l'únic que posseeix UAV és l'exèrcit de terra: en té 17, quatre dels quals estan desplegats a l'Afganistan.

D'altra banda, la indústria espanyola té una àrea d'inversió àmplia, i actualment ja hi ha més de cinquanta companyies desenvolupant productes i innovació per a *drones*.

L'actual ministre de Defensa, Pedro Morenés, l'abril del 2008, ja va explicar que pel fet d'haver-se incorporat tard al programa, Espanya no podria formar part del desenvolupament dels *drones* com li hagués agradat, però que intentaria participar en el desenvolupament de les plataformes que els controlaran des de terra. Cinc anys més tard, l'Armada espanyola va organitzar unes jornades a l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers d'Armes Navals de Madrid per donar a conèixer les tendències dels *drones* d'ús naval, on es va comptar amb la presència dels principals executius de les empreses del sector, com Expal, Lockheed Martin, Ixion, Navantia, Fuve, Isdefe i Saes.

Encara que el mercat dels *drones* s'enfronti a les retallades pressupostàries i a l'avantatge dels productes nord-americans i israelians plenament provats, segons el diari *El País*, Espanya és el cinquè país d'Europa en desenvolupament i

producció aeroespacial i ja forma part de la indústria de *drones*, on EADS, amb diversos projectes, és el referent a través de Cassidian, la seva divisió de defensa i seguretat. A més, Àries Enginyeria i Sistemes s'ha diversificat cap als *drones* i ara treballen amb INTA (Institut Nacional de Tècnica Aeroespacial) i amb EADS Atlante (Avió Tàctic de Llarg Abast No Tripulat Español) fabricant diversos tipus de llançadors per a *drones*. Han nascut, també, empreses com UAV Navigation o SCR; la primera, fundada el 2004, es va especialitzar en autopilots, unes caixes petites que porten el hardware i software perquè els *drones* puguin volar sols.

A mode de conclusió, es pot afirmar que encara que l'existència de *drones* armats continua sent relativament nova, hi ha una sèrie d'implicacions greus sobre la seva producció i ús. Sens dubte, la freqüència amb la qual s'estan utilitzant els *drones* armats ha augmentat en l'última dècada, sent emprats per EUA a l'Iraq (des de 2002) i Iemen (el 2002), a l'Afganistan (des de 2001 i el 2007, respectivament), al Pakistan (2004) i per Israel a Gaza (2008-09). A més, cal tenir en compte que encara que la indústria dels *drones* estigui en una fase primerenca de desenvolupament, és un mercat en expansió, on hi ha molts estats interessats en la seva adquisició o a desenvolupar la seva pròpia versió. Així mateix, malgrat les dificultats pressupostàries i la competitivitat dels productes nord-americans i israelians, el mercat dels *drones* a Espanya està en creixement.

Anna Escoda

Són legals els atacs amb drones militars?

Són ja 369¹ el nombre d'atacs confirmats amb drones (entre 2004 i 2013) duts a terme per l'Agència Central d'Intel·ligència dels Estats Units (CIA) a la regió d'Àrees Tribals Sota Administració Federal (FATA)² del Pakistan. Un nombre que cada dia que passa augmenta gràcies a l'ús intensiu de drones que l'administració Obama ha vingut utilitzant des de la seva arribada al poder al 2009 i que s'està estenent a països com Iemen o Somàlia sota la consigna de combatre el terrorisme d'Al-Qaeda.³

L'augment en la utilització d'aeronaus no tripulades i els criteris utilitzats per a la identificació de potencials objectius plantegen dues grans incògnites legals: existeix una justificació legal que legitimi la realització d'aquests atacs? I segon, els criteris utilitzats per a la identificació dels objectius respecten la legalitat internacional?

La utilització de drones militars d'atac ha originat dos tipus de debat, el debat ètic i el legal. No obstant, més enllà de si considerem moralment acceptable la possibilitat de realitzar atacs mitjançant vehicles que són controlats per control remot per operadors que es troben a milers de quilòmetres de distància dels objectius, també ens hem de plantejar si els atacs amb drones compleixen amb la vigent legalitat internacional.

El marc legal dels atacs amb drones

Els atacs amb drones tenen per objectiu l'assassinat selectiu d'un determinat individu o grups d'individus pel fet de suposar una amenaça. L'actual ordenament jurídic internacional no incorpora una definició del que suposen aquest tipus d'actuacions, no obstant, l'element comú en totes elles és l'ús de la força letal intencionada amb un cert grau

de premeditació contra un individu o grups d'individus que són identificats com a potencials amenaces per part de l'agent que duu a terme l'atac.⁴

Existeixen tres marcs legals sota els quals resultaria possible justificar un atac amb drones. Aquests són: un conflicte armat internacional, un conflicte armat no internacional o bé el marc de l'ús interestatal de la força armada.⁵

En un context de conflicte armat internacional, resulten aplicables tant el Dret Internacional Humanitari com el Dret Internacional dels Drets Humans. Determinar quin dels anteriors sistemes legals haurà de ser aplicat dependrà de la interpretació del criteri d'especialitat entre tots dos, tenint en compte les circumstàncies del cas concret objecte d'estudi.

Provar que ens trobem davant un conflicte armat internacional és més senzill que no pas demostrar l'existència d'un conflicte armat no internacional. Segons els diferents Convenis de Ginebra (I a IV) de 1949, en els diferents articles número 2, s'estableix que els esmentats convenis seran d'aplicació a tots aquells supòsits en que es declari l'estat de guerra o bé existeixi un conflicte armat entre dos o més estats part, sent fins i tot d'aplicació en aquells conflictes en que algun dels estats involucrats no hagi estat reconegut per la resta. És per aquest motiu que cal excloure la possibilitat de que els atacs amb drones que es duen a terme de forma sistemàtica al Pakistan, Somàlia o al Iemen per la CIA constitueixin un conflicte armat internacional, doncs tals operacions no es realitzen sota l'empara d'una declaració de guerra ni en un context de conflicte armat entre estats.

En contraposició a l'anterior, per a poder afirmar que un determinat conflicte constitueix un conflicte armat no internacional, és necessari analitzar si es compleixen els diferents criteris establerts a la Convenció de Ginebra de 1949 i els seus respectius protocols addicionals, així com el dret consuetudinari. En primer lloc,

1. *Covert War on Terror*, The Bureau of Investigative Journalism. <http://www.thebureauinvestigates.com/category/projects/drone-data/>
2. <https://maps.google.es/maps?q=fata&um=1&ie=UTF-8&hl=ca&sa=N&tab=wl>
3. «US drone strikes listed and detailed in Pakistan, Somalia and Yemen». Simon Rogers, *The Guardian*, a 2 d'agost de 2012. <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2012/aug/02/us-drone-strikes-data>

4. *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions*, Philip Alston. Human Rights Council of United Nations. 10 de maig de 2010. Pàgines 4 i 5.
5. Article 2.4 de la Carta de Nacions Unides de 1945.

és necessari que l'agrupació o organització no estatal tingui una mínima estructura i que, per tant, sigui possible identificar i reconèixer els seus membres. En segon lloc, cal que a l'organització en qüestió li siguin aplicables les diferents disposicions dels Convenis de Ginebra. El tercer dels requisits és que l'organització no estatal sigui un col·lectiu armat amb capacitat d'actuar. En quart lloc, esdevé necessari que l'Estat que es trobi immers en el conflicte combati

possibilitat de que aquest sigui aplicable als Estats Units, doncs no ha signat ni ratificat l'esmentat Protocol. En segon lloc perquè els atacs amb drones que s'han efectuat al Pakistan, Somàlia i Iemen han estat realitzats per la CIA, no per les forces armades dels Estats Units. I finalment, perquè resulta difícil provar l'existència d'un cert índex de violència continuat en els esmentats països, atès que els atacs realitzats per tals agrupacions terroristes tenen

Delance Images

a l'organització no estatal mitjançant les seves forces militars regulars. I en cinquè i darrer lloc, és necessari que el conflicte tingui tal magnitud que figuri dintre de les tasques a atendre pel Consell de Seguretat i l'Assemblea General de Nacions Unides. No obstant, per a provar l'existència d'aquest addicionalment es requereix que les operacions realitzades per ambdues parts involucrades en el conflicte tinguin una certa intensitat i durada en el temps.

Si apliquem els anteriors criteris als casos d'atacs amb drones realitzats fins ara veiem clarament que han de ser considerats fora de la legalitat. En primer lloc perquè el Protocol Addicional II de les Convencions de Ginebra de 1949 relatiu a la protecció de les víctimes dels conflictes armats sense caràcter internacional, tan sols esdevé aplicable per a aquells estats que siguin part del mateix, fet que exclou la

un caràcter esporàdic. En conseqüència, al no complir aquests supòsits amb els diferents criteris esmentats anteriorment, els atacs amb drones realitzats fins ara no poden ser emmarcats en un conflicte armat no internacional.

El darrer dels marcs legals en que seria possible justificar operacions d'aquest tipus, és l'ús de la força armada interestatal. La Carta de Nacions Unides prohibeix de forma explícita la utilització de la força armada d'un Estat respecte a un altre.⁶ No obstant, aquesta prohibició té dues excepcions:

- Que l'Estat territorial en que es duguin a terme les operacions consenti l'ús de la força armada dins els seu territori per part d'un tercer Estat, o bé sigui incapaç de fer front per si mateix a l'amenaça en qüestió.

6. Article 2.4 de la Carta de Nacions Unides de 1945.

- Que l'Estat que fa ús de la força armada es trobi legitimat pel dret a la legítima defensa, ja sigui aquesta individual o col·lectiva.⁷

En atenció al consentiment per part de l'Estat territorial, si bé és cert que aquest legitima l'ús de la força armada en el territori de l'Estat en qüestió, això no significa que el Dret Internacional Humanitari no sigui d'aplicació respecte els atacs o operacions militars que es realitzin. En el cas dels atacs amb drones a la regió de FATA (Pakistan), originàriament es va arribar a justificar tals atacs mitjançant l'argument que el govern del Pakistan era incapaç o bé no desitjava posar fi al problema del terrorisme en el seu territori. Fins i tot es va arribar a pensar que existia un pacte implícit entre els Estats Units i el Pakistan, en virtut del qual s'autoritzaven els atacs. Contràriament a aquestes teories, són múltiples les mostres de desaprovació que s'han fet públiques per part de diferents organismes de l'administració pakistanesa en relació als atacs amb drones a la regió de FATA.⁸ El primer ministre pakistanès, Nawaz Sharif, ha condemnat els atacs amb drones al Pakistan al considerar que tals pràctiques "constitueixen una violació del dret internacional i de la Carta de Nacions Unides".⁹ Un altre símptoma de manca de conformitat és la sentència dictada el darrer 11 d'abril per la Cort Suprema de Peshawar, en la qual es posa de manifest que els atacs amb drones constitueixen un crim de guerra, així com una flagrant violació dels drets humans.

La segona de les excepcions ha estat en els darrers anys un recurs força utilitzat en la política exterior nord-americana, el dret a la legítima defensa. Per a que aquesta excepció a la prohibició de l'ús de la força armada sigui aplicable és necessari que la força armada emprada es dugui a terme com a resposta davant d'un primer atac per part d'un altre Estat. Després dels atemptats de l'11 de setembre de 2001 hem estat testimonis d'una reformulació del dret a la legítima defensa internacional, doncs s'ha arribat a acceptar

la possibilitat d'al·legar el dret a la legítima defensa preventiva, en la qual no és necessari l'existència d'un primer atac per part d'un altre Estat. Si bé és cert que aquesta nova teoria tan sols pot ser aplicada en supòsits molt restringits, la seva formulació és clarament contrària al dret a la legítima defensa tradicional en tant que suprimeix el requisit d'un primer atac armat. Un altre dels apartats que més polseguera ha generat en relació al dret a la legítima defensa té a veure amb si és possible recórrer a aquesta figura davant de grups o organitzacions no estatals. Davant d'aquesta qüestió, la Cort Internacional de Justícia ja es va pronunciar en el cas relatiu a les activitats armades en el territori de la República Democràtica del Congo, denegant tal possibilitat. De manera que no es justificarien els atacs amb drones sota el pretext de l'exercici del dret a la legítima defensa.

Sobre els criteris d'identificació d'objectius en els atacs amb drones

«Els nostres procediments i pràctiques per a identificar objectius és totalment robusta, i el desenvolupament tecnològic ha permès que aquesta tasca sigui més precisa.»¹⁰
Harold Koh, Assessor legal del Departament d'Estat dels EUA

Els criteris emprats per la CIA per a la selecció d'objectius en els atacs amb drones són un absolut misteri. Durant el mandat de l'administració Bush, els atacs amb drones responien a objectius individualitzats dels quals se'n tenia informació més o menys acurada. No obstant, ha estat durant el mandat de Barack Obama on tals criteris s'han ampliat fins el punt de permetre la identificació d'objectius fonamentada en perfils o patrons de conducta generalitzats.¹¹ Així, qualsevol individu que respongui a la descripció dels paràmetres establerts corre el risc de ser identificat com a un possible objectiu d'un atac amb drones.

10. Discurs de l'assessor legal del Departament d'Estat Harold Koh durant el "Annual Meeting of the American Society of International Law" a Washington DC el 25 de març de 2010. <http://www.state.gov/s/l/releases/remarks/139119.htm>

11. «How Obama learned to kill», *The Daily Beast*. 28 de maig de 2012. <http://www.thedailybeast.com/newsweek/2012/05/27/drones-the-silent-killers.html> «Personality strikes and so-called "signature strikes"», *Living under drones*. Stanford Law School i NYU School of Law (2012).

7. Article 51 de la Carta de Nacions Unides de 1945.

8. «Zardari raises concerns over drone attacks with US delegation», *The Times of India*. 22 de febrer de 2013. http://articles.timesofindia.indiatimes.com/2013-02-22/pakistan/37241633_1_drone-attacks-asif-ali-zardari-militant-attacks

9. «Sharif blasts US drone attacks on Pakistani soil», *PressTV*. 31 de maig de 2013.

Els criteris o les característiques que s'han de reunir per a ser identificat com a tal encara no s'han fet públics, però sabem que és habitual que grups d'homes que reuneixen certes característiques associades a activitats terroristes siguin considerats com a possibles objectius dels atacs amb drones.

Si observem el Dret Internacional Humanitari relatiu als conflictes armats internacionals, veiem que els subjectes que són considerats com a "combatents" poden ser atacats en qualsevol moment. En addició, es preveu que els civils tan sols podran ser objecte d'atacs pel cas que es demostrï que "participen directament en les hostilitats i mentre duri la seva participació",¹² un element que no gaudeix d'una definició exacta a nivell internacional i que l'apreciació del qual depèn exclusivament dels estats, fet que és inacceptable doncs d'aquesta manera resulta més senzill justificar la pèrdua de vides civils en els atacs.

12. Articles 48 i 51 del Protocol Addicional I de 1977 de la Convenció de Ginebra de 1949.

Establir una línia divisòria entre ambdós tipus de participació no és senzill, com tampoc ho és el fet d'establir mecanismes de control que tinguin per objecte assegurar i garantir que les diferents operacions militars es duguin a terme amb el degut compliment d'aquestes directrius. Prova d'aquest fet són les nombroses víctimes civils en atacs amb drones al Pakistan, les quals en l'actualitat s'estimen que són entre 411 a 884 víctimes.¹³

Els atacs amb drones són il·legals

Els atacs amb drones duts a terme fins ara pels Estats Units a països com Pakistan, Iemen o Somàlia posen de manifest l'ús il·legal que s'està donant a aquest nou tipus d'armament. La possibilitat de justificar la legitimitat dels assassinats selectius amb drones d'atac s'esvaeix al analitzar la vigent legalitat internacional. Aquestes operacions, com hem pogut comprovar, no poden ser emmarcades dins de cap dels marcs jurídics existents, i és per aquesta raó que cal afirmar que l'ús que fins ara s'ha donat als drones d'atac en els esmentats estats no tan sols no es troba justificat, sinó que és il·legal.

Una altra qüestió controvertida és la relativa als criteris emprats per a la identificació d'objectius en els diferents atacs, criteris que són totalment arbitraris al fonamentar-se en patrons de conducta i no en informació veraç i precisa sobre individus concrets, factor que afavoreix la mort d'innocents i que alhora constitueix una greu violació del Dret Internacional Humanitari.

En l'actualitat encara no disposem d'una explicació o argumentació legal per part del govern nord-americà que permeti legitimar els atacs duts a terme fins ara. No obstant, és fàcil suposar que el creixent ús dels drones d'atac motivarà en un futur no gaire llunyà, un canvi "ad-hoc" de l'actual legislació internacional i jurisprudència amb el fi de legitimar tals operacions.

Carles Blanco

13. Segons The bureau of investigative journalism, «Covert drone wars». <http://www.thebureauinvestigates.com/category/projects/drones/>

NOTÍCIES

Brasil es desenvolupa en l'exportació d'armes

Sembla que un dels barems per ser una "nació en vies de desenvolupament" és ser comprador net d'armes. Per la mateixa raó, un dels elements que farien que una nació fos considerada nació "emergent" seria el fet d'iniciar el camí de ser exportador d'armes. No és necessàriament un axioma universal, però en el cas del Brasil sembla que es compleix. Segons informa la BBC en espanyol (2013.05.28), Brasil està embarcat en una ofensiva diplomàtica que inclou l'interès de vendre armes fabricades al seu territori principalment a països africans.

El govern de Brasil manté una especial aliança amb Sud-àfrica, la major força militar del continent africà, però també amb Guinea Equatorial, Angola, Senegal, Burkina Faso i Mauritània, països amb els quals ha establert acords de compra d'armes fabricades al Brasil.

Els mitjans especialitzats assenyalen el fort creixement de la indústria militar brasilera, en el seu camí de convertir-se en potència regional. L'Associació d'Indústries de Materials de Defensa i Seguretat integra 170 empreses que preveuen augmentar les exportacions d'armes dels 700 milions de dòlars actuals a 4.000 el 2020, amb els països veïns com a mercats naturals.

Detenen un venedor de falsos detectors de bombes

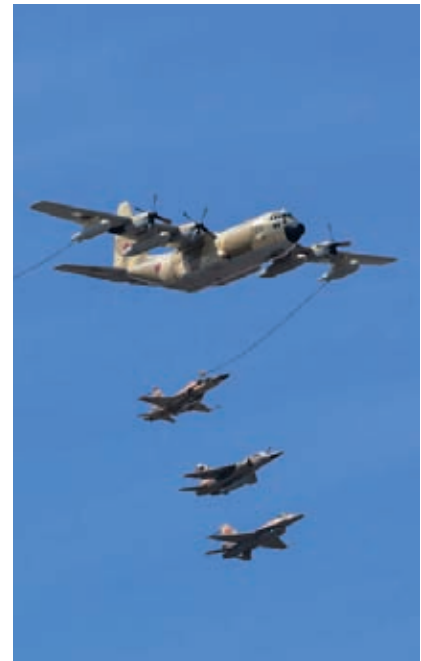
Segons informa BBC Món (2013.04.24), el ciutadà britànic James McCormick va vendre prop de 6.000 dispositius falsos de

detecció de bombes a diferents països, principalment Iraq. El diari britànic *The Guardian* informa de versions segons les quals els falsos detectors haurien estat venuts també a l'Afganistan, Geòrgia, Nigèria, Síria i Mèxic. Dispositius que eren poc més que detectors de pilotes de golf i tenien un cost de 20 dòlars, McCormick va aconseguir vendre'ls fins a 40.000 dòlars la unitat. L'antena de l'artefacte que suposadament detectava els explosius no estava connectada a res.

Impossible saber les víctimes d'aquesta cruel estafa -encara que en el fons moralment no deixi d'estar emparentada amb els fabricants "legals" d'armes britàniques. Una investigació de la mateixa BBC va revelar que els funcionaris iraquians sabien que els dispositius eren falsos, però que van rebre quantiosos suborns per assegurar-ne la compra.

L'Audiència Nacional bloqueja un recurs contra l'exportació d'armes al Marroc

El recurs va ser presentat l'any 2010 per sis organitzacions, entre elles Justícia i Pau, l'Associació Canària de Juristes per la Pau i els Drets Humans i l'Associació de Familiars de Presos i Desapareguts Sahrauís, a través del qual pretenien bloquejar l'exportació d'armes al Marroc.

L'al·legat plantejat per les sis entitats posava èmfasi que "no poden ser autoritzades les vendes d'armes al regne alauita, tenint en compte que aquest ocupa il·legalment el territori no autònom del Sàhara occidental i vulnera sistemàticament els drets humans". Drets que es vulneren en bona mesura amb material bèl·lic venut des de l'Estat espanyol.

L'Audiència Nacional, representant jurídic d'un Estat amb un passat colonial amb el Sàhara i que té un deute històric amb el poble sahrauí, prefereix defensar els interessos espuris de caràcter estratègic del

regne del Marroc, al qual cal afegir l'interès crematístic de la venda d'armes. En el mateix any 2010, el Govern espanyol va informar que, el 2007, s'havia autoritzat l'exportació de gairebé 1.700 vehicles per les Forces Armades marroquines. L'any 2009, de cartutxos lacrimògens i de goma, parts i peces de motors d'aeronaus Mirage i Falcón i més automòbils tot terreny.

La Unió Europea crea un mercat de bescanvi d'armes

Segons informa infodefensa.com -la qual cosa demostra que no és una broma-, els països membres de l'Agència Europea de Defensa (EDA), entre els quals es troba Espanya, han creat un mercat, al qual denominen "equip", de bescanvi de material militar sobrant. Una forma maligna d'apuntar a les tres "R" (reduir, recuperar i reciclar), quan el més sensat i ecològic en aquest cas seria apuntar-se a la reconversió, el seu desmantellament, juntament amb la transformació per a altres usos de les empreses que les fabriquen. La EDA preveu utilitzar el mercat per vendre o intercanviar estocs de materials sobrants quan

finalitzin les operacions a l'Afganistan.

Desapareix Anglaterra i apareix Xina entre els cinc països més importants exportadors d'armes

Segons l'últim informe del SIPRI (2012), la Xina s'ha convertit en el cinquè exportador mundial d'armes. Al costat de la Xina estan, per ordre d'importància, EUA, Rússia, Alemanya i França. Un aspecte significatiu és que els cinc primers països receptors a escala mundial són asiàtics: Índia, una altra vegada la Xina, Pakistan, Corea del Sud i Singapur. Àsia s'està convertint literalment en un polvorí.

Una altra dada significativa és que és la primera vegada que Anglaterra no apareix entre els cinc primers exportadors d'armes des de l'any 1950. En l'àmbit europeu, un altre aspecte significatiu és que Grècia ha reduït en un 61% les seves importacions d'armament, a causa de la crisi, passant de ser el quart a ser el quinè país importador. Però el més significatiu de tot i que tanca

el cercle és que això ha afectat especialment Alemanya, tercer exportador mundial, ja que Grècia era un dels seus més importants clients.

Denúncia de l'ús d'armes químiques a Síria

Segons denunciïn dos periodistes de *Le Monde* (2013.04.27), les forces sirianes lleials a Baixar al-Assad han fet servir repetidament armes químiques contra la població i contra les forces rebels, les quals al seu torn són acusades d'usar gas sarín com a arma, segons assenyalen testimonis recollits per una comissió de l'ONU.

Un informe de l'ONU presentat a Ginebra va afirmar que "els crims de guerra i crims contra la humanitat s'han convertit en una realitat quotidiana" a Síria, i va esmentar l'ús d'armes químiques, matances indiscriminades i tortura. L'ús d'armes químiques està sent utilitzat com a argument tant per Rússia com per França i els EUA en la decisió d'intervenir o no en un conflicte en què es calcula que han mort ja més de 80.000 persones.

Equip de redacció: Jordi Calvo i Pere Ortega.

Han col·laborat en aquest número: Carles Blanco, Anna Escoda, Jordi Foix, Tomàs Gisbert, José Luis Gordillo y Eduardo Melero

D.L.: B-18996-2010 · ISSN edició impressa: 2013-8121 · ISSN edició en línia: 2013-9764

COM COL·LABORAR

- Forma part del nostre equip d'investigació.
- Ajuda'ns en tasques de comunicació, gestió i campanyes.
- Fes les pràctiques dels teus estudis al Centre Delàs.
- Feste soci trucant al 93 317 61 77 o des de la nostra web: www.centredelas.org

Recorda que les teves aportacions són fiscalment deduïbles en un 25%.

CENTRE DELÀS D'ESTUDIS PER LA PAU DE JUSTÍCIA I PAU · Roger de Llúria 126, 3r 1a · 08037 Barcelona
T. 93 317 61 77 · F. 93 412 53 84 · www.centredelas.org · info@centredelas.org